

I SKYRIUS

Mūsų amžius toks tragiškas, kad stengiamės to nepaisyti. Užgriuvusi nelaimė palieka mus tarp griuvėsių, ir mes pamažėle vėl kuriame iš naujo tai, prie ko buvome pripratę, vėl puoselėjame savo nedidelių džiaugsmų viltis. Sunkus tatau darbas – nebėra tiesaus kelio priekin, bet mes einame – apskui arba keberiodamiesi per kliūtis. Kad ir dangus griūva, turime gyventi.

Maždaug šitaip svarstė Konstancija Čaterli. Karas suniokojo visą jos gerą. Ir vis tiek reikėjo gyventi ir imti gyvenimo teikiamas pamokas.

1917 metais ji ištekėjo už Klifordo Čaterlio – kai jis buvo parvažiavęs mėnesiui atostogų. Jiedu drauge praleido medaus mėnesį ir Klifordas grįžo į Flandriją. O po pusmečio buvo pargabentas namo visas sudarkytas. Konstancijai tada buvo dvidešimt treji, o jam – dvidešimt devyneri.

Jis laikėsi įsikibęs gyvenimo kaip reta, ir mirtis atsitolino nuo jo, o sužalotas kūnas sugijjo. Po dvejų metų nuolatinės priežiūros gydytojas pripažino jį esant sveiką ir galintį grįžti į gyvenimą, bet apatinė jo kūno dalis taip ir liko paralyžiuota.

Ėjo 1920-ieji. Klifordas ir Konstancija įsikūrė Čaterlių giminės Regbio dvare. Tėvui mirus, Klifordas dabar buvo baronetas,

seras Klifordas, o Konstancija – ledi Čaterli. Vedybinį gyvenimą jiems teko pradėti gerokai apleistame Čaterlių name su gana ribotais ištekliais. Iš giminių Klifordas turėjo tik seserį, kuri gyveno kitur. Vyresnysis brolis buvo žuvęs per karą. Nepagydomai suluošintas ir žinodamas, kad niekad neturės vaikų, Klifordas sugrįžo namo į ūkanotą Midlandsą, kad išsaugotų Čaterlių pavardę bent tol, kol bus gyvas.

Neįgalumas per daug jo neslėgė. Turėdamas krėslą su ratukais ir vežimėlį su nedideliu varikliu, galėdavo važinėti po namus ir lėtai sukti ratus po sodą bei nuostabų melancholišką parką, kuriuo slapta didžiavosi, nors žmonėms to neparodydavo.

Tiek iškentėjęs, jis tartum atbuko skausmui. Kaip ir anksčiau, buvo santūrus, pakilios dvasios, o šviesiai mėlynos įžūlokos akys sveikai įraudusiame kūne žvelgė žvaliai ir netgi linksmai. Kaip ir anksčiau, jo pečiai buvo platūs ir raumeningi, rankos stiprios. Rengėsi jis itin brangiais drabužiais, visada ryšėdavo dailių naujausios mados kaklaraistį. Ir vis dėlto jo veide buvo matyti įtampa ir vos juntamas atsajumas, būdingas luošiams.

Pažvelgęs mirčiai į akis, jis dabar vertino turimą gyvenimą, arba tai, kas jam liko, kaip brangiausią dovaną. Žvitrios, protingos jo akys spindėjo išdidumu, kad po tokių didelių išbandymų jis vis dėlto liko gyvas. Bet smūgio būta per daug sunkaus, ir kažkas nutrūko jo viduje, kai kurie jausmai be pėdsakų dingo. Tuštumą užpildė bejausmė nykuma.

Konstancija, jo žmona, buvo tikras gamtos vaikas – raudonskruostė, tvirto sudėjimo, lėtų judesių, išduodančių neregėtą energiją. Rusvi ir švelnūs plaukai, didelės nustebusios akys ir romus, tylus balsas – tartum būtų ką tik atvykusi iš savo gimtojo kaimo. Tačiau išorė būna apgaulinga. Jos tėvas buvo kadaise žinomas Karališkosios Meno akademijos narys garbusis seras Malkolmas Ridas, o motina – išprususi moteris, fabianininkė, puoselėjusi anuomet klestėjusias prerafaelitų idėjas. Konstancija ir jos sesuo Hilda, augdamos tarp menininkų ir apsišvietusių socialistų,

gavo, jei taip galima pasakyti, estetiškai laisvą išsiauklėjimą. Jos keliaudavo į Paryžių, Florenciją ir Romą įkvėpti meno aromato, o drauge – visai kita kryptimi – į Hagoje ir Berlyne vykusius socialistų suvažiavimus, kur prakalbos būdavo režiamos visomis pasaulio kalbomis, bet niekam tas nekliudė.

Taigi nuo mažens mergaitės buvo persiėmusios meno ir idealios visuomenės kūrimo teorijų atmosfera, kurioje jautėsi kuo natūraliausiai. Jos buvo drauge kosmopolitės ir provincialės, ir jų kosmopolitizmo paženklintas meno suvokimas derėjo su populiariu propaguoti pažangias socialines idėjas.

Penkiolikos metų tėvai išleido jas į Dresdeną. Be viso kito, jos ten turėjo mokytis muzikos. Laiką leido puikiai. Gyveno drauge su studentais, karštai diskutuodavo su vaikiniais filosofijos, sociologijos ir meno klausimais, nė trupučio jiems nenusileisdamos, o gal, kaip moterys, ir pranokdamos. Jaunimas rengdavo žygius į miškus, o pečiuiti studenčiokai visą kelią brązgindavo gitaras. Jie traukdavo turistines dainas ir mėgėdavosi laisve. Laisve! Koks reikšmingas žodis! Priešais – bekraštis pasaulis, brėkstantys rytai tarp miškų, šalia – sveiki, gerklingi jaunuoliai. Daryk, ką tik nori, o dar geriau – kalbėk, ką tik nori! Juk svarbiausia buvo išsišnekėti, aistringai pasiginčyti. O meilė tebuvo akompanimentas.

Dar neturėdamos aštuoniolikos, ir Hilda, ir Konstancija jau buvo jos paragavusios. Jauni vyrukai, su kuriais jos taip karštai diskutuodavo, taip sutartinai dainuodavo ir nė kiek nesivaržydamos drauge nakvodavo po medžiais, savaime suprantama, siekdavo artumo. Merginos gal ir nebūtų pasiryžusios, bet juk apie tai taip daug kalbama, vadinasi, tai labai svarbu. Be to, vaikinai taip droviai slepia geismą, kodėl gi mergaitei ėmus ir kilniaširdiškai nepadovanojus gerbėjui savęs?

Taigi jos padovanojo save, išsirinkusios sąmojingiausias ir nuoširdžiausias pašnekovus. Pokalbiai, ginčai buvo tikras malonumas, o artumas ir lytinis aktas tiktai primityvus atavizmas ir tam tikra iškrova. Po to vaikinai jau nebe taip traukdavo

ir dažnai netgi keldavo pasidrygėjimą, tarytum būtų pasikėsinęs į kažką šventa, į vidinę asmens laisvę. Juk vienintelis dalykas, kuris teikia merginos gyvenimui prasmę ir orumą, yra visiškos, neginčijamos, grynos ir garbingos laisvės siekimas. Kokio gi dar esama mergystės tikslo? Tiktai atsikratyti pasenusio ir žeminančio artumo bei priklausomybės.

Kad ir kokiomis spalvomis būtų dabinama kūniška vyro ir moters meilė, ji yra vienas iš seniausių ir labiausiai žeminančių vyro ir moters artumo ir priklausomybės pavidalų. Poetai, kurie ją aukštino, dauguma buvo vyrai. Moterys visais laikais žinojo, kad esama didesnių, tauresnių vertybių. O dabar jos suvokė tai dar aiškiau negu kadaise. Tyra, svaiginanti laisvė atrodė kur kas labiau viliojanti negu kūniška meilė. Tik bėda, kad vyrai dar ne-subrendę tam ir taip atsilieka nuo moterų. Jiems, lyg šuniukams, tik rūpi, kaip patenkinti savo instinktą.

Ir moteriai tenka nusileisti. Bet vyras, tartum vaikas, nejučia saiko. Ir moteris turi jam pasiduoti, antraip užsiožiaavęs mažylis išsprūs lauk ir sugadins visą artumo malonumą. Tačiau ji gali paklusti jam išsaugodama vidinę nepriklausomybę. Štai to poetai ir liežuviu malti mėgstantys gašlūnai ir nepaėmė domėn. Moteris gali užvaldyti vyrą, pati nepasiduodama jo valdžiai. O norėdama to pasiekti ji ir pasinaudoja kūnu. Jai tereikia truputį pristabdyti save akto metu – tegu jis vienas pasitenkina, o tada ji atsiims, kas priklauso, naudodamasi partneriu kaip įrankiu.

Iki prasidedant karui spėjusios patirti meilės skonį seserys buvo skubiai sugražintos namo. Nė viena nebūtų įsimylėjusi, jeigu nebūtų radusi su vaikinu bendros kalbos, kai ir vienam, ir kitam iš tikrųjų įdomu *kalbėtis*. Koks nuostabus, gilus, svaiginantis jaudulys apima, valandų valandas ir dienų dienas aistringai diskutuojant su koku išties protingu vaikinu – anksčiau jos nebuvo to įvertinusios! Tarytum nejučia būtų išsipildęs taip ir neištartas dangiškas pažadas: „Tu turėsi vyrų, su kuriais galėsi kalbėtis.“

O jeigu po šių audringų ir dvasią pakylėjančių pokalbių atsiradęs sielų artumas perėjo į kūnų artumą – tebūnie. Vienas gyvenimo skirsnis bus baigtas. Jame taip pat esama savito jaudulio – keistas banguojantis virpulys visame kūne ir paskutinis užtvirtinantis proveržis, tarsi paskutinis žodis – jaudinantis ir primenantis eilę žvaigždučių, žyminčių ir skyriaus pabaigą, ir naujos temos pradžia.

Kai 1913 metais merginos (Hildai buvo dvidešimt, o Koni – aštuoniolika) grįžo po vasaros atostogų namo, tėvas kuo aiškiausiai suprato, kad jos turėjo santykių su vyrais.

Kaip kažkas yra pasakęs, *l'amour était passé par là**. Bet pats turėdamas nemenką patirtį, matęs šilto ir šalto, nusprendė nesikišti. Na, o motina, paskutiniaisiais savo gyvenimo mėnesiais kamuojama neurozės, rūpinosi tik tuo, kad jos mergaitės būtų „laisvos“ ir galėtų „išreikšti save“. Ji pati niekada nepriklausė sau, tatau jai buvo užginta. Kodėl – vienas Dievas težino, nes ji visada turėjo asmeninių lėšų ir galėjo daryti ką tinkama. Dėl viso to ji kaltino vyrą, bet tikroji priežastis buvo iš vaikystės į širdį ir protą įsirėžęs vyro valdovo paveikslas, kurio ji negalėjo atsikratyti. Tad seras Malkolmas čia buvo niekuo dėtas. Palikęs nervingą, priešiška nusiteikusių žmonų pačiai žinotis, jis gyveno, kaip jam patiko.

Taigi dukrelės iš tikrųjų buvo „laisvos“ ir sugrįžo į Dresdeną – į savo muzikos pamokas, į universiteto auditorijas, pas savo jaunus draugus. Kiekviena mylėjo savąjį studentą, o tie mylėjo jas visomis savo proto galiomis. Visas savo nuostabias mintis, visus jausmus, visus žodžius vaikinai skyrė savo mylimosioms. Koni išrinktasis buvo muzikas, o Hildos – studijavo tiksliuosius mokslus, bet abu gyveno vien dėl meilės. Dėl meilės, kuri audrino jų protą ir mintis. Kitkam pernelyg įsiaudrinti nebuvo leidžiama, bet jie to nenutuokė.

* Čia praėjo meilė (pranc.). (Čia ir toliau – vert. past.)

Vien pažiūrėjus į jaunuolius buvo matyti, kad pro juos taip pat „praėjo meilė“, būtent kūniška meilė. Įdomu, kai po to vos pastebimai, bet labai būdingai pasikeičia tiek vyrų, tiek moterų išvaizda: moterys pražysta, vos vos pastambėja, kamuotos jaunatviškos formos suapvalėja, veide atsiranda susijaudinimas arba triumfas. Vyras apimsta, užsisklendžia, pečiai pasidaro nebe tokie atlašūs, sėdmenys labiau atsipalaidavę, judesiai ne tokie ryžtingi.

Iš pradžių, pažinusios vyro jėgą, privertusią kūną virpėti, seserys vos nepasidavė jai. Tačiau netrukus atsipeikėjo ir, nusprendusios, kad tai viso labo tėra malonūs pojūčiai, liko nepriklausomos. Tuo tarpu vyrai, iš dėkingumo už patirtą malonumą atidavę moteriai visą širdį, jautėsi taip, lyg vietoj pamesto auksino būtų radę varioką. Koni bičiulis darėsi vis niuresnis, o Hildos – vis pašaipesnis. Tačiau ko iš vyrų norėti! Nedėkingi ir amžinai nepatenkinti padarai. Nenusileidi jiems – siunta, kad nenusileidi, atsiduodi – siunta dėl kokios kitos priežasties. Arba ir visai be priežasties, paprasčiausiai aikštijasi kaip mažvaikiai, ir moteris gali iš kailio nertis – vis tiek neįtikis.

Įsiliepsnojo karas, ir Hilda su Koni suskubo namo, nors buvo parvykusios iš ten visai neseniai – gegužę palaidojo mamą.

O 1914 metais apie Kalėdas žuvo ir abu jų bičiuliai vokiečiai. Seserys nubraukė ašarą, meilė trumpam suliepsnojo širdyje, bet netrukus apsitraukė užmaršties plėnimis. Jie daugiau nebeegzistavo.

Abi seserys gyveno Kensingtone savo tėvo, tikriau sakant, motinos name ir bendravo su grupe Kembridžo studentų, kurie skelbėsi kovoją dėl „laisvės“, nešiojo flanelines kelnes ir marškinius atverstine apykakle, saikingai demonstravo nevaržomus jausmus, kalbėjo tyliai murmedami po nosimi ir dėjosė esą nepaprastai jautrūs. Netikėtai Hilda ištekėjo už dešimčia metų vyresnio tos pačios Kembridžo grupės nario, kuris turėjo neblogas pajamas, gerą vyriausybinę tarnybą, atitekusią jam kaip šeimos

palikimas, ir, be to, rašė filosofinius esė. Ji persikraustė pas jį į nedidelį namelį Vestminsteryje. Dabar jos pažįstamų ratą sudarė gal ir ne pačių aukščiausių rangų valstybės tarnautojai, bet, šiaip ar taip, dabartinis ir busimasis nacijos intelekto žiedas – žmonės, kurie išmano tai, ką kalba, arba kalba taip, lyg išmanytų.

Koni vykdė kuklią savo pagalbos frontui prievolę ir visą laiką praleisdavo su senaisiais Kembridžo maištautojais, besipuikuojančiais madingomis flanelinėmis kelnėmis ir, kaip anksčiau, iš visko po truputį pasišaipančiais. Jos „draugas“ buvo Klifordas Čaterlis, dvidešimt dvejų metų jaunuolis, neseniai sugrįžęs iš Bonos, kur studijavo angliakasybos technologiją. Prieš tai jis buvo dvejus metus praleidęs Kembridže. Dabar, apsvilkęs šaunią leitenanto uniformą, jis juo labiau buvo linkęs viską pašiepti.

Klifordas Čaterlis priklausė aukštesnei visuomenei negu Koni. Ji buvo iš turtingų inteligentų, o jis – iš aristokratų. Ne pačių kilmingiausių, bet vis dėlto aristokratų. Jo tėvas buvo baronetas, o motina – grafo duktė.

Tačiau, nors Klifordas ir buvo gavęs geresnį išsiauklėjimą ir sukiojosi aukštesnėje visuomenėje, tam tikra prasme jis buvo ribotesnis už Koni. Savo siaurame „išrinktųjų“, tai yra dvarininkų aristokratų, ratelyje jis jautėsi laisvai, bet visas likęs pasaulis, minios viduriniųjų ir žemųjų klasių atstovų, taip pat ir užsieniečiai, jį trikdė ir varžė. Tiesą sakant, vidutinieji ir prastuomenė, kaip ir ne jo paties sluoksniu užsieniečiai, šiek tiek baugino Klifordą. Keistai susikaustęs, jis jausdavosi prieš juos beginklis, nors jo visuomeninė padėtis buvo geriausia apsauga. Tai savotiškas, bet būdingas šių dienų reiškinys.

Suprantama, kad ypatingas Konstancijos Rid pasitikėjimas savimi patraukė jį. Chaotiškame išorės pasaulyje ji jautėsi daug tvirčiau negu jis.

Nepaisant to, jis buvo maištininkas, stojantis net prieš savo paties kastą. Nors galbūt žodis „maištininkas“ per stiprus, gero kai per stiprus. Paprasčiausiai jį buvo pagavusi visuotinė banga

jaunatviško protesto prieš bet kokias normas ir autoritetus. Tėvai atrode juokingi, o jo paties užsispyrėlis – ypač. Vyriausybės irgi juokingos, o savoji „pažiūrėsim – pamatysim“ – juolab. Ir armijos juokingos, ir jų nukriošę generolai, o raudonveidis Kitčeneris – labiausiai. Net karas atrode juokingas, nors kaip tik per jį žūsta daugybė žmonių.

Atidžiau pasižiūrėjus, viskas pasaulyje daugiau ar mažiau juokinga – ir, žinoma, viskas, kas susiję su valdžia, ar tai būtų kariuomenė, ar vyriausybė, ar universitetas – juokinga be galo. Matydamas, kaip valdančioji klasė apsimeta valdanti, gali mirti juokais. Argi ne juokingas seras Džefris, Klifordo tėvas, kuris kerta frontui medžius ir atleidžia šachtininkus, kad tie papildytų kareivių gretas, o pats niekuo nerizikuodamas pelno patrioto šlovę, kuri jam, beje, nepigiai atsieina.

Panelė Ema Čaterli, atvykusi iš Midlandso į Londoną padirbėti gailestingąja seserimi, slapta šaipėsi iš tėvo patriotinio ryžto. O Herbertas, vyresnysis sūnus ir įpėdinis, juokėsi atvirai, nors tai jo medžiai virto parke ir keliavo į frontą apkasams tvirtinti. Klifordas tik nesmagiai šypsojosi. Viskas juokinga ir kvaila, tas tiesa. Bet kai kvailybė priartėja, ir pats pasidarai juokingas... Kitų sluoksnių žmonės, tokie kaip Koni, bent jau neapsimetinėja. Jie kažkuo tiki.

Jie nuoširdžiai gaili anglų kareivių, bijo šaukimo, aimanuoją, kad trūksta cukraus ir saldainių vaikams. Juokai juokais, bet dėl visų šitų dalykų kalta valdžia. Tačiau Klifordas apie tai nemąstė. Jam valdžia atrode juokingai *ab ovo*^{*}, o ne dėl saldainių ar kareivių.

Tuo tarpu valdžios atstovai patys pasijuto juokingi ir ėmėsi absurdiškų žygių, tad visa šalis virto nesąmonių kampeliu. Padėtį išgelbėjo į valdžią atėjęs Loidas Džordžas. Jis užkirto kelią pašaipoms, ir netgi jaunesni šmaikštautojai pritilo.

* Iš esmės (*pažod.* nuo kiaušinio) (lot.).

1916 metais žuvo Herbertas Čaterlis, ir Klifordas tapo įpėdiniu. Net tokia atsakomybė kėlė jam siaubą. Sero Džefrio sūnaus ir Regbio dvaro atžalos vaidmuo gerte įsigėręs į kraują ir lydės jį visą gyvenimą. Nors aišku, kad šiame plačiame ir audringame pasaulyje tokie dalykai taip pat atrodo juokingi. Štai dabar jis įpėdinis ir atsakingas už giminės dvarą. Argi ne siaubinga? Pagaliau argi ne nuostabu ir kartu, ko gero, visiškai nieko neverta?

Serui Džefriui tai visai neatrodė nieko verta. Išblyškęs ir įsitempęs, paskendęs mintyse, jis buvo žūtbūtinai pasiryžęs išgelbėti šalį ir savo padėtį tiek valdant Loido Džordžo, tiek kurio kito vyriausybei. Jis buvo toks atitrūkęs, taip atsitolinęs ir nebeįjėgiantis suvokti tuometinės Anglijos tikrovės, kad palaikė net Horacijų Botomlį. Seras Džefris rėmė Angliją ir Loidą Džordžą, kaip jo pirmtakai rėmė Angliją ir šv. Jurgį, nežvelgdamas čia jokio skirtumo. Taigi jis išsijuosęs kirto savo medžius remdamas Angliją ir Loidą Džordžą, Loidą Džordžą ir Angliją.

Seras Džefris norėjo, kad Klifordas vestų ir apsirūpintų įpėdiniu. Klifordas laikė savo tėvą beviltišku anachronizmu. Bet ar jis pats pasistūmėjo toliau už kandžius pasišaipymus iš kvailysčių, kurios vyksta aplinkui, ir iš kvailių kvailiausios savo paties padėties? Juk norom nenorom, nutaisius kuo rimtesnį veidą, jam teko priimti ir baroneto titulą, ir giminės dvarą. Karas vienu ypu atšaldė nerūpestingą linksmybę. Per daug buvo aplinkui mirčių ir siaubo. Vyriui norėjosi paramos ir jaukumo. Vyriui norėjosi nuleisti inkarą ramiame užutekyje. Vyriui norėjosi žmonos.

Turėdami daugybę pažįstamų, Čaterliai – abu broliai ir sesuo – gyveno Regbio dvare keistai užsidarę, tenkindamiesi vienas kito draugija. Tas uždarumas, netikrumas dėl savo padėties, nepaisant nuosavybės ir titulų – o gal kaip tik dėl jų – stiprino šeimyninius ryšius. Gyvendami pačiame industrinės Anglijos centre, jie buvo tartum atsitvėrę iš visų pusių. Namisėda, niūraus ir užsispyrusio būdo jų tėvas seras Džefris, kurį jie pašiepdavo, bet labai mylėjo, atitvėrė juos ir nuo kaimynų, tokių pat dvarininkų.

Trijulė prisiekė visą amžių gyventi drauge. Bet štai Herbertas žuvo, ir seras Džefris panūdo Klifordą apvedinti, jis tik netiesiogiai užsiminė apie tai, apskritai buvo mažakalbis. Tačiau nebylus reikalavimas buvo toks primygtinis, kad Klifordas nepajėgė pasipriešinti.

Bet Ema griežtai pasakė „ne“. Ji buvo dešimčia metų vyresnė už Klifordą ir jautė, kad brolio vedybos bus jaunosios Čaterlių trijulės kadaise puoselėto idealo nuvertinimas ir išdavystė.

Vis dėlto Klifordas vedė Koni ir spėjo praleisti su ja medaus mėnesį. Šiurpūs 1917-ieji suartino juos kaip du keleivius skęstančiame laive. Klifordui Koni buvo pirmoji moteris ir seksualinė šeimyninio gyvenimo pusė nedaug jam tereiškė. Juk ir be šito jiedu buvo tokie artimi. Koni net džiaugėsi tokiais santykiais, kurie buvo aukščiau sekso ir aukščiau vyro „aistros patenkinimo“. Šiaip ar taip, Klifordas nesiekė „pasitenkinimo“, būdingo daugumai vyrų. Ne, jų dviejų fizinis artumas buvo daug gilesnis ir nuoširdesnis. O fizinė meilė – tik šiaip, kaip priedas, komiškas, seniai atgyvenęs organinis procesas, tolydžio besireiškiantis savo grubiu pavidalu, bet niekam nebereikalingas. Vis dėlto Koni svaajo turėti vaiką – bent jau tvirčiau jaustųsi prieš brolienę Ema.

Tačiau 1918 metų pradžioje Klifordas grįžo namo visas sumaitotas. Jiedu liko be vaikų. Seras Džefris iš širdgėlos mirė.

II SKYRIUS

1920-ųjų rudenį Koni ir Klifordas grįžo į Regbį. Panelė Čaterli, taip ir neatleidusi broliui išdavystės, persikėlė į Londoną ir apsigyveno ten nedideliame butelyje.

Regbis – tai pailgas neaukštas aštuoniolikto amžiaus iš smiltainio pastatytas namas ir vėliau aplipdytas visokiausiais priestatais, kol pasidarė panašus į triušių gardą be jokių individualumo žymių. Stovėjo jis ant kalvos gražiame senų ąžuolų parke, tik, gaila, netoliese, akimi užmatomas, kaip pašėlęs dūmijo Tiveršolo šachtos kaminas, o kalvos papėdėje murgloje skendėjo neapsakomo koptumo Tiveršolo kaimas, prasidedantis kone už parko vartų ir nusidriekęs per gerą mylią: virtinės apšiurusių, įjuodusių mūrinių namiūkščių su smailiais patamsėjusio šiferio stogais – tarsį juos kas būtų tyčia subjaurojęs.

Koni buvo pratusi prie kitokios Anglijos: prie Kensingtono, Škotijos kalnų ir Sasekso lygumų. Su jaunatvišku stoicizmu ji priėmė tą iš pirmo žvilgsnio absoliučiai bedvasį pramoninio Midlandso peizažą. Ką padarysi, sunku patikėti savo akimis, bet geriau apie tai negalvoti. Slogiuose Regbio dvaro kambariuose ji girdėdavo, kaip girgžda sietai prie kasyklos, kaip sunkiai stena keltuvas, darda vežimėliai ir kimiai švilpteli akmens anglis vežiojantis garvežys. Tiveršolo kasyklos telkinys nuolat degė, ir nebe

pirmus metus, nes užgesinti būtų per brangiai atsiėję. Taigi jis turėjo degti. Ir kai vėjas papūsdavo namų pusėn – o taip būdavo neretai, – kambarius užplūsdavo siera atsiduodančių žemės išmatų smarvė. Bet netgi ir tykią dieną ore jausdavai kažkokį požemių tvaiką – sieros, geležies, anglių arba rūgščių mišinį. Nemačius sunku patikėti, bet baltažiedžiai heleborai pajuosdavo nuo suodžių, kurie be atvangos krisdavo iš dangaus kaip juoda mana Paskutiniojo teismo dieną.

Ką gi, toks likimo pirštas! Siaubinga, bet kokia nauda šiauš-tis? Nieko nepakeisi. Yra taip, kaip yra. Toks pat gyvenimas kaip ir visur kitur! Naktimis pažeme slenkančių debesų juodymėje užsižiebdoma raudoni taškeliai ir degdavo mirgėdami, pūsdamiesi ir sproginėdami kaip pūslės nuo smarkaus nudegimo. Tai buvo aukštakrosnės. Iš pradžių jos savotiškai žavėjo Koni savo kraupumu. Ji jautėsi taip, lyg gyventų požemyje. Paskui priprato. O rytais čia lydavo.

Klifordas prisiekinėjo, kad Regbyje jam patinka labiau negu Londone. Šiame krašte, girdi, glūdi niūri galia, ir žmonės čia turi charakterį, įdomu, ką jie dar turi, be charakterio, svarstė Koni. Turbūt nieko – nei širdies, nei proto. Suvargę, niūrūs, atgrasūs kaip ir jų žemė, ir tokie pat nedraugiški. Vis dėlto kažkokia paslaptina grėsmė slypėjo gerklinėje jų šnekoje ir kaustytų batų brūkšėjime per asfaltą, kai jie voromis traukdavo iš šachtų namo.

Niekas nesurengė sutikimo jaunajam dvarininkui parvykus namo – jokių iškilmių, jokios sveikintojų delegacijos, nė vieno gėlės žiedo. Taip jie ir atvažiavo iki durų drengiant lietui – iš pradžių tamsia ir drėgna gūdžių medžių alėja, paskui įkalnėn pro parką, kur ganėsi pilkšvos permirkusios avys, ir į kalvos viršūnę, iš kur atsivėrė tamsiai rudas dvaro fasadas, o prie durų mindžikavo ekonomė su savo vyru tarsi nedrąsūs nuomininkai, pasirengę išstenėti sveikinimo tekstą.

Dvaras nebendravo su Tiveršolu – nebuvo visiškai jokio ryšio. Sutikdami ponus, vyrai nenukeldavo kepurės, moterys nepri-

tūpdavo. Angliakasiai spoksodavo išvertę akis, ir tiek. Prekijai pasveikindavo Koni kepurės kilstelėjimu kaip savo pažįstamą ir negrabiai linktelėdavo Klifordui. Štai ir viskas. Neperžengiama bedugnė žiojėjo tarp ponų ir prastuomenės, ir iš abiejų pusių buvo justi slapta panieka. Pirmomis dienomis Koni labai krintosi, nuolat jausdama ore tarsi dulksmą tą kaimo panieką. Paskui atbuko ir netgi ėmė tuo mėgautis, lyg būtų panūdusi pateisinti jų viltis. Taip buvo ne dėl to, kad angliakasiai nemėgo Klifordo ir Koni – jie buvo visai kitos rūšies žmonės. Neperžengiama bedugnė, neapsakoma praraja, kurios galbūt visai nėra į pietus nuo Trento, bet čia, Midlandse, industrinėje šiaurėje, bedugnė tokia gili, kad jokio tiltelio per ją nepermesi. Aš savo pusėje, tu – savo! Keista, juk ir vienu, ir kitų širdys plaka tuo pačiu ritmu!

Beje, kaimiečiai šiaip jau neįtūtė Klifordui ir Koni priešišku mo, bet jokių reikalų turėti nenorėjo. Abiejų pusių nusistatymas buvo toks: „Duokit man ramybę!“

Vietinis šventikas, malonus šešiasdešimtmetis senukas, buvo visa širdimi atsidavęs savo pašaukimui, bet nebylusis kaimo „Duokit man ramybę!“ leido niekais visas jo pastangas. Beveik visos angliakasių žmonos priklausė metodistų bažnyčiai. Patys angliakasiai nepriklausė jokiai. Tačiau netgi paprasčiausias pastoriaus drabužis atribojo tą žmogų nuo jų. Ne, jis nebuvo toks kaip visi, o tik „tėvas Ešbis“, nelyginant poteriaujantis ir pamokslaujantis automatas.

Susidūrusi su instinktyviu, nepalaužiamu nusistatymu, – atseit nors tu ir ledi, mes už tave ne prastesnės, – Koni iš pradžių baisia stebėjosi. O su kokia nepatiklia, smalsia ir veidmainin-gai malonia veido išraiška jos priimdavo Koni mėginimus rasti bendrą kalbą; pataikūniškuose jų žodžiuose nuolat šmėstelėdavo pašaipei gaidelė: „Ak, kokia garbė! Pati ledi Čaterli teikėsi mane užkalbinti! Tik tegu ji nemano, kad dėl to esu už ją kuo nors menkesnė!“ Koni negalėjo šito pakelti. Tos kliūtis neįmanoma buvo įveikti. Koks beviltiškas ir apmaudus nenoras suartėti!

Klifordas paliko juos ramybėje, ir ji išmoko daryti tą patį – paprasčiausiai praeidavo pro šalį net nežiūrėdama, o tie žiopsodavo į ją kaip į kokią judančią vaško figūrą. Kai Klifordui tekdavo turėti su jais kokių reikalų, jis kalbėdavo išdidžiai, netgi iš aukšto. Būtų buvę kvaila ir toliau siekti jų draugystės. Tiesą sakant, į visus ne savo klasės žmones Klifordas žvelgė gana iš aukšto ir niekinamai. Laikydavosi tvirtai ir nenusileisdavo nė per nago juodymą. Angliakasiai jo nei mėgo, nei nemėgo – jis buvo jiems tartum dalis aplinkos, kaip šachta ar Regbio dvaras.

Bet dabar, tapęs luošiu, Klifordas pasidarė nepaprastai drovus ir susivaržęs. Nenorėdavo nieko matyti, išskyrus savo tarnus. Priverstas nuolat sėdėti kėdėje su ratukais arba invalido vežimėlyje, jis vis dėlto rengėsi taip pat išrankiai kaip ir anksčiau, siūdinosi drabužius pas garsiausius siuvėjus, kaip ir anksčiau ryšėdavo Bondo gatvės parduotuvių kaklaraiščiu ir pažiūrėti buvo toks pat dailus ir išsičiustijęs vyriškis. Jis neatrodė panašus į šiuolaikinį moteriško tipo jaunuolį, greičiau buvo bukolinio grožio vyras – įraudusio veido, plačiapetis. Tačiau labai tyli, neskubri šneka ir žvilgsnis – atviras ir drauge išsigandęs, užtikrintas ir drauge neryžtingas, – išduodavo jo būseną. Kartais jis įžūliai pabrėždavo savo pranašumą, o kartais būdavo kuklus, susikaustęs ir netgi drovus.

Koni ir Klifordas buvo prisirišę vienas prie kito, kiek tik įmanoma šiais išvėsusių jausmų laikais. Kita vertus, jis jau nebegalėjo būti meilus ir žaismingas – per daug skaudus smūgis teko jo daliai, per daug didelė patirta skriauda. Jis buvo likimo nuskriaustasis. Ir gailestinga Koni širdis linko prie jo.

Savaime suprantama, ji matė, kad vyras visiškai atsiribojo nuo žmonių. Angliakasiai tam tikra prasme buvo jo žmonės, bet jis žiūrėjo į juos kaip į daiktus, o ne kaip į žmones, kaip į kažką, kas priklauso šachtoms, o ne gyvenimui, kaip į kokius darbinus gyvulius, o ne sau lygius. Jis savotiškai jų bijojo ir iš anksto nuogaštavo, kokiomis akimis jie dabar žvelgs į jį, luošį. Primityvi, keista jų būtis jam atrodė tokia pat nesuvokiama kaip ir dygliakiaulių.

Jis domėjosi jais iš tolo, tartum stebėdamas pro mikroskopą arba teleskopą. Jų gyvenimas jam nerūpėjo. Jam nerūpėjo niekas, išskyrus Regbio gyventojus (prie jų buvo pripratęs) ir seserį Ema, su kuria jį siejo glaudūs šeimyniniai interesai. Daugiau, regis, niekas jo nejaudino. Koni jautė, kad net ji pati jo nejaudina, iš tikrųjų nejaudina. Pagaliau gal čia nebuvo nieko keista – tebuvo paprasčiausias nenoras bendrauti su žmonėmis.

Kita vertus, jis visiškai priklausė nuo žmonos, jam reikėjo jos kiekvieną minutę. Jis, augalotas, stiprus vyras, buvo visiškai bejėgis. Be kitų pagalbos tegalėjo važinėti po kambarius kėde su ratukais arba specialiu vežimėliu iš lėto sukinėtis po parką. Tačiau likęs vienas nebežinodavo ko griebtis. Koni nuolat turėdavo būti šalia, kad jis jaustųsi tebesąs gyvas.

Podraug jo būta garbėtroškos. Jis ėniko rašyti apsakymus, savotiškus, labai intymius pasakojimus apie žmones, kuriuos kadaise pažinojo. Tai buvo nelėkšti, ironiški, bet keistai ir nesuprantamai prasmės stokojantys kūriniai. Jie bylojo retą, ypatingą autoriaus pastabumą, bet jiems stigo gyvybės, tikro jausmo. Atrodė, kad veiksmas vyksta tuštumoje. O kadangi tų dienų gyvenimas labai priminė rampų šviesoje vykstantį spektaklį, tie jo apsakymai puikiai atspindėjo tuometinį gyvenimo būdą, tikriau, dvasinę žmogaus būseną.

Klifordas liguistai jautriai reagavo į savo kūrybos vertinimus. Jis norėjo, kad apsakymai visiems patiktų, atrodytų geriausi, neprilygstami, *nec plus ultra**. Juos spausdino populiariausi žurnalai, o kritika, kaip jai ir dera, kartais gyrė, o kartais peikė. Peikimas Klifordui būdavo tikra kančia, skaudžiau už peilio dūrius. Tartum tie apsakymai būtų sudarę visą jo esybę.

Koni kuo galėdama jam padėjo. Iš pradžių darbas ją jaudino. Klifordas aptarinėdavo su ja ką parašęs, atkakliai, nuobodžiai nagrinėdamas kiekvieną smulkmeną, ir ji talkindavo jam visomis

* Nepralenkiamas, geriausias, tobulumo viršūnė (lot.).

savo kūrybinėmis galiomis. Visu kūnu ir siela, visa savo moteriška esybe ji tartum persikeldavo į jo apsakymų erdvę. Tai ir jaudino ją, ir viliojo.

Kitokios veiklos jie beveik neturėjo. Koni lyg ir priklausė rūpintis namų ūkiu, bet tą darė ekonomė, išstarnavusi serui Džefriui daugybę metų, o prie stalo patarnaujanti išdžiūvusi nepriekaištingų manierų ypata, kurią sunku būtų buvę pavadinti kambarine ir netgi moterimi, jau buvo išdirbusi dvare keturiasdešimt metų. Netgi tarnaitės jau buvo toli gražu nebejaunos. Siaubinga! Beprasmiška mėginti čia ką nors keisti, verčiau visai nekišti nagų! Tegu sau lieka ramybėje tie nesuskaičiuojami kambariai, kuriuose niekas negyvena, tegu vyksta tas nuolatinis ir mechaniškas jų tvarkymas ir švarinimas, kaip įprasta Midlandse. Tiesa, Klifordas išsireikalavo naujos virėjos, patyrusios moteriškės, kuri taisė valgius jam Londone. Visur kitur, regis, viešpatavo bedvasė anarchija. Nepriekaištinga tvarka, sterili švara ir griežtas punktualumas; ir netgi nepriekaištingai griežtas sąžiningumas. Vis dėlto Koni įžvelgė čia sistemingą anarchiją. Stigo šilumos, kuri būtų visa natūraliai sujungusi. Namai atrodė nykūs kaip gatvė, kuria niekas nebevaikšto.

Ką Koni galėjo čia padaryti? Ji nusprendė nekišti nagų. Retsykais apsilankydavo Klifordo sesuo ir jos liesas aristokratiškas veidas pergalingai nušvisdavo pamačius, kad viskas tebėra po senovei. Ji niekada neatleis Koni už tai, kad suardė jų dviejų su broliu sąjungą. Tai ji, Ema, turėtų būti jo kūrybos įkvėpėja – įkvėpėja Čaterlio apsakymų, kurie yra kažkas nauja tame jų, Čaterlių, susikurtame pasaulyje. Kitos atskaitos taško nėra. Iki tol egzistavusios kūrybos taip pat tarytum nebėra. Svarbu tik tai, kad jų pasaulyje atsirado kažkas nauja, – Čaterlio knygos – asmeniškios ir intymios.

Koni tėvas, trumpam užsukęs į Regbį, kalbėdamasis su dukra vienudu taip jai pasakė: „Na, Klifordas rašo protingai, bet šiaip jau tuose jo apsakymuose nieko nėra. Jie neilgaamžiai!“

Koni pažvelgė į tėvą – drūtą Škotijos dvarininką, išnaudojusį visas gyvenimo teikiamas galimybes, – ir jos akys, didelės, vis dar vaikiškai nustebusios mėlynos akys, apsiblausė. Nieko nėra! Ką jis nori pasakyti tuo savo „nieko nėra“? Jeigu kritikai liaupsina jo knygas ir Klifordo pavardė pasidarė žinoma, ir jos jau duoda pelno... Ką tėvas nori pasakyti tuo, kad Klifordo apsakymuose šiaip jau nieko nėra? Kas ten dar gali būti?

Mat Koni, kaip būdinga jauniems, manė, jog svarbu tik tai, kas vyksta šią minutę. Ir minutės skubėjo viena paskui kitą, nebūtinai sudarydamos nenutrūkstamą pynę.

Antrųjų metų Regbyje žiemą tėvas paklausė jos:

– Aš tikiuosi, Koni, kad aplinkybių spaudžiama neliksi *demi-vierge*?

– *Demi-vierge*? – neryžtingai pasitikslino Koni. – O ką? Kodėl gi ne?

– Žinoma, jeigu tai tave patenkina! – išsyk ėmė trauktis tėvas. Bet kai liko dviese su Klifordu, pasakė jam tą patį:

– Aš manau, kad Koni nelabai į naudą likti *demi-vierge*.

– Pusiau nekalta! – kad būtų tikriau, išvertė frazę Klifordas.

Jis patylėjo, paskui smarkiai nuraudo – pasijuto įskaudintas.

– Kokia gi prasme jai tas ne į naudą? – šaltai pasiteiravo.

– Ji vis labiau nyksta... vieni kaulai barkšo. Mes įpratę ją kitokią matyti. Jai visai netinka plokščios sardinės tipas, ji visada būdavo sveika ir apvali kaip upėtakiai pas mus Škotijoje.

– Tik be taškelių, žinoma! – pasišaipė Klifordas.

Vėliau jis norėjo pasikalbėti su Koni apie tą *demi-vierge* problemą... apie jos pusiau nekaltybę. Bet taip ir neišdrįso. Nors jūdvių santykiai buvo itin artimi, bet vis dėlto nepakankamai. Dvasia ir mintimis jie buvo kaip vienas, bet kūniškai neegzistavo vienas kitam ir bijojo šių temų kaip nusikaltėliai įkalčių. Jie buvo tokie artimi ir kartu visai svetimi.

Beje, Koni nuspėjo, kad tėvas kažką bus pasakęs Klifordui ir kad tas kažkas neišeina jam iš galvos. Ji suprato, kad jam

nerūpėjo, ar ji *demi-vierge*, ar *demi-monde**, kol nebuvo priverstas atsibusti iš nežinojimo ir pažvelgti kur liepiamas. Ko akys nemato, tas ir galvos nekvaršina, to tarsi nė būti nėra.

Jau beveik dvejus metus Koni su Klifordu gyveno Regbyje, ir visą nuobodžią jų būtį pasiglemždavo Klifordo darbas. Šiuo atžvilgiu sutuoktinių interesai puikiai sutapo. Ginčų įkarštyje gimdavo apsakymo siužetas, ir jiems atrodė, kad kažkas tenai vyksta, kažkas realiai vyksta, realiai vyksta tuštumoje.

Taip slinko ir jų pačių gyvenimas – tuštumoje. Nes visa kita neegzistavo. Dvaras, tarnai... Jie atrodė vaiduokliški, iš tikrųjų nesantys. Koni vaikštinėdavo po parką ir mišką tuoj už parko ir slapta džiaugdamosi vienatve spardydamo rudens lapus ir skindavo pavasario raktažoles. Tačiau visa tai buvo sapnas, arba veikiau tikrovės imitacija. Ažuolo lapai šiugžždėjo po kojomis tarsi veidrodyje, o ji pati lyg kokio skaityto apsakymo herojė raškė raktažoles, kurios tebuvo šešėliai, prisiminimų ar žodžių atgarsiai. Aplinkui nebuvo nieko tikra... nieko gyva, nieko sava! Vien tiktai bendravimas su Klifordu, begalinis smulkausių sąmonės gijų pynimas, tie apsakymai, kuriuose, anot sero Malkolmo, šiaip jau nieko nėra ir kurie būsią neilgaamžiai. O kodėl juose kas nors turėtų būti ir kam jiems tas ilgaamžiškumas? Kiekvienai dienai gana savo vargo†. Kiekvienai akimirkai gana tikrovės regimybės.

Klifordas turėjo nemažai draugų, tikriau sakant, pažįstamų ir kviesdavosi juos į Regbį. Kviesdavo įvairiausius žmones – kritikus ir rašytojus – visus, kurie galėtų padėti liaupsinti jo knygas. Kvietimas atsilankyti Regbyje buvo jiems garbė, todėl jie ir stengėsi daryti ko norimi. Koni visa tai puikiai suprato. Na ir kas? Juk tai tik veidrodyje mirgantys šešėliai. Kas gi čia bloga?

* Demimondo dama (pranc. *demi-monde* – puspasaulis) – pasiduodanti moteris, manieromis ir gyvenimu besistengianti sekti aukštuomenę.

† Mt 6, 34. Čia ir toliau Biblija cituojama iš leidinio: Biblija, arba Šventasis Raštas. Vilnius: Lietuvos Biblijos d-ja, 1999. ST vertė A. Rubšys, NT – Č. Kavaliauskas.

Ji priiminėjo svečius – daugiausia vyrus. Taip pat ji priiminėjo ir kartkartėmis užklystančius kilmingus vyro giminaičius. Visų jų akimis, apvali, raudonskruostė kaimietukė šiek tiek šlakuotu veidu, didelėmis mėlynomis akimis ir garbanotais rusvais plaukais, kalbanti švelniu balsu ir siūbuojanti plačiais, masyviais klubais, buvo kiek senamadiška ir per daug „moteriška“. Koni nepriklausė „plokščių sardinių“ kategorijai ir anaip tol nebuvo panaši į berniūkštį. Į akis krintantis moteriškumas mažumą menkino jos grožį.

Suprantama, kad tie svečiai, ypač pagyvenę, simpatizavo Koni. Tačiau žinodama, kaip įskaudintų Klifordą net menkiausias jos koketavimas, ji neatsakydavo į vyrų rodomą dėmesį. Koni laikėsi ramiai ir šiek tiek atokiai, tyčia stengdamasi mažiau bendrauti. Klifordas dėl to neapsakomai didžiavosi.

Ir vyro giminaičiai žvelgė į ją gana maloniai. Matyt, todėl, kad jos nebijojo. Tai žmonės, kurie gerbia tik tą, kas kelia jiems šiokią tokią baimę. Bet Koni ir su jais nebendravo. Ji vienodai priėmė ir jų meilumą, ir pasipūtimą, leisdama suprasti, kad jiems nėra reikalo traukti špagų. Ji buvo pernelyg toli nuo jų.

Laikas bėgo. Kažkas vyko aplinkui, bet Koni nieko nepastebėdavo – taip tobulai buvo nusišalinusi nuo viso pasaulio. Juodu su Klifordu gyveno pasinėrę į savo pačių ir jo knygų idėjų pasaulį. Koni užiminėdavo svečius – namuose visada būdavo žmonių. Laikas bėgo lyg skubantis laikrodis.